

The article deals with the problem of regarding types of professional and other kinds of competencies that are produced during learning and further occupation. The purpose of teaching foreign languages, the emergence, development and use of acquired competences are analyzed. Impact of socio-economic, scientific-technical progress and general factors on the formation and entry of all required competencies young professionals is determined. Communicative competence of students is singled because common purpose is the mastery of a foreign language as a medium of communication, the acquisition of foreign language competence professionally directed for the successful execution of future professional activity. The general definition of types of competencies is provided. Now it is expressed tendency to professionalization of foreign language teaching in higher non-linguistic educational institution its training is done separately from the actual formation of the professional competence of future professional. It is revealed that the competence and competency are close in training and working activity of a person because they cannot exist separately.

Profession, learning process, professional activities, communication, competence.

378.046-021.68-051:821

ЗМІСТОВИЙ АСПЕКТ КОНСТРУКТИВНОГО КОМПОНЕНТУ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Л.В. Чумак, кандидат педагогічних наук

У статті розглядається змістовий аспект конструктивного компоненту професійної майстерності вчителя, який забезпечується певною полівалентністю дій освітянина. Автором визначено певні складові вказаної освітньої конструкти, що відкриває можливості підвищення рівня її сформованості й сприятиме подальшому розвитку рефлексивного осмислення фахівця особистої професійної діяльності, себе й оточуючого світу, нестандартного мислення, детермінованих динамічними процесами сучасного соціуму і мають важливе значення для повноцінної життєдіяльності сучасного педагога.

Конструктив, конструктивізм, інтегративний феномен, синергетична модель освіти, парадигма самореалізації особистості, конструктивний компонент професійної майстерності вчителя.

Постановка проблеми. Обрання освітньою галуззю шляху кардинальних реформ і поліпшення якості освіти, потребує узгодження

всіх її компонентів. У низці урядових документів, не тільки зосереджено увагу на необхідності запровадження комплексного підходу до розвитку школи як відкритої соціально-педагогічної системи, а й засвідчено актуальність проблеми розвитку професійної майстерності вчителя, що зумовлюється перебуванням українського суспільства в складній соціокультурній ситуації, переосмисленням життєвих цінностей та появою нових форм, стилів і напрямів. Попереднє обмеження завдань системи освіти тільки передачею культурних норм і готових наукових знань, у сучасних умовах змінюється соціальним запитом на освітні послуги, що сприяє проектуванню моделі навчального закладу, здатного створювати відкриту соціально-педагогічну систему, спрямовану на формування мобільної особистості високої освіченості й культури, спроможної орієнтуватися в складному соціокультурному просторі, виробляти власну систему загальнолюдських і національних цінностей, генерувати нові ідеї, приймати нестандартні рішення, спроможну до особистого розвитку й самовдосконалення.

Одним із шляхів пошуку резервів удосконалення спеціалістів для вирішення означеної проблеми, з нашої точки зору, є визначення змістового аспекту конструктивного компоненту професійної майстерності вчителя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Обґрунтування теоретичних аспектів використання конструктивності у педагогічному процесі відображено у працях Ю. Бабанського, І. Зязюна, Н. Запорожець, Н. Лошкаревої, В. Семиченко, О. Рудницької, А. Усової та ін.

Ряд наукових досліджень характеризується концентрацією та збагаченням досвіду формування загальнонавчальних і предметних умінь, а саме: теорія перенесення знань і вмінь – Н. Менчинська, Н. Богоявленський, Є. Кабанова-Меллер та ін.; теорія поетапного формування дій – П. Гальперін, Т. Талізін та ін.); концепція формування й розвитку загальнонавчальних умінь і навичок – В. Паламарчук, О. Савченко та ін.; концепція конструктивізму – Е. Кант, Дж. Брунер та ін.

Мета статті – визначення у педагогічній теорії сутності конструктивного компоненту розвитку професійної майстерності вчителя. для можливості подальшого проектування акме-траєкторії означеного феномену як об'єктивної потреби освітньої практики у фахівцях високого рівня.

Виклад основного матеріалу дослідження. У реаліях сьогодення нашої країни простежується актуалізація запиту на фахівця нової формації, який «осмислює власну діяльність, відчуває постійну потребу в самоосвіті та самовдосконаленні, має високу зовнішню і внутрішню культуру, систему духовних цінностей, соціально активну тощо» [3, с. 77].

Специфічність багатосторонності педагогічної діяльності заперечує зведення професійності вчителя до окремих вузьких властивостей людини.

У «Тлумачному словнику російської мови» Ожегова С. та Шведової Н. (2003 р.) термін «майстерність» розглядається як: «1. Уміння, володіння професією, трудовими навичками; 2. Високе мистецтво в будь-

якій галузі. Тобто такий рівень виконання діяльності, який веде до високих результатів у цій сфері» [11, с. 345].

Розгляд поняття «професійна майстерність» і в «Українському педагогічному словнику» (1997 р.), і в «Українському педагогічному енциклопедичному словнику» (2011 р.) відсутній.

У «Педагогічній енциклопедії» дефініція «професійна майстерність учителя» подається як «високе і постійно вдосконалюєме мистецтво виховання і навчання, доступне кожному педагогу, що працює по покликанню і любить дітей. Педагог – майстер своєї справи – це фахівець високої культури, глибоко знаючий свій предмет, добре знайомий з відповідними галузями науки або мистецтва, що практично розбирається в питаннях загальної й особливо дитячої психології, який у досконалості володіє методикою навчання і виховання» [12, с. 739].

З точки зору Шакурова Р., професійна майстерність базується на «високому духовному рівні, загальній культурі, педагогічному досвіді та притаманним педагогові особистісних якостей, що мають професійне значення» [15, с. 31].

Отже, ми розуміємо професійну майстерність вчителя реалізацією педагогом високоточної компетентнісної педагогічної діяльності на основі системи знань, умінь і навичок, особистісних якостей і педагогічного досвіду.

З точки зору Соловйова І., «діапазон трактування акмеологічного розвитку професіонала зводиться від здатності генерувати нові ідеї та вміння втілювати нове в життя до розуміння складності його інтегративного феномена, що включає різноманіття характеристик аж до самореалізації» [14, с. 4].

Кремень В. вважає, що «сьогодні не можна звести навчальний процес до засвоєння учнями суми знань, а треба навчити його вчитися, застосовувати отримані знання, отриману інформацію. В епоху, коли зміна знань, технологій відбувається скоріше ніж зміна людського покоління, без ефективного використання освітою цих функцій ми, як країна, не зможемо бути конкурентоспроможними» [7, с. 3].

А. К. Маркова пропонує в структуру атестаційної психологічної характеристики вчителя включити приблизний зміст переліку питань: 1. Спеціальна професійна компетентність: які результати навчальної та виховної діяльності вчителя (стан навченості й вихованості школярів); якими способами, прийомами, методами, технологіями досягає вчитель цих результатів (які він ставить навчальні, розвиваючі, виховують завдання у своїй педагогічній діяльності; перебудовує їх у залежності від зміни педагогічної ситуації; чи володіє варіативними методами підношення навчального матеріалу залежно від рівня підготовленості учня; які форми професійної творчості є в роботі вчителя. 2. Соціальна компетентність: який психологічний клімат переважає на уроках учителя, який стиль керівництва воліє вчитель (авторитарний, демократичний, ліберальний); чи володіє вчитель прийомами організації групової роботи учня; як вчитель вміє співпрацювати зі своїми колегами; 3. Особистісна

компетентність: яка професійно-педагогічна спрямованість особистості вчителя, його мотивація – заради чого працює вчитель, в чому він бачить нагороду за свій працю; які професійно-педагогічні здібності вчителя; які інші особистісні професійно важливі якості – педагогічне мислення, педагогічна імпровізація, педагогічний такт, педагогічна емпатія; співпереживання та ін. 4. Індивідуальна компетентність: як уміє здійснювати вчитель педагогічний самоаналіз своєї роботи, описувати свій досвід (усно і письмово), які він ставить і реалізує завдання свого індивідуального психологічного розвитку, як планує своє самовдосконалення, як враховує свої труднощі і компенсує відсутні психічні якості, як уміє вчитель відновлювати свої сили, зберігати себе як особистість і як професіонала, попереджати професійне старіння» [9, с. 197].

Ми вважаємо, що масштабність проблеми розвитку професійної майстерності вчителя дозволяє розглядати її реалізацію як багатофакторний складний процес, що вимагає чіткого та обґрунтованого визначення сутності її структурних компонентів, котрі в процесі інтеграції і в певній системі слугуватимуть базою для розвитку розглянутого феномену.

Основними компонентами педагогічної діяльності Н. Кузьміна наголошує наступні: «гностичний, конструктивний, проектувальний, організаторський і комунікативний» [8, с. 13].

Вимоги до професійної майстерності педагога виражені через загальнокультурні компетенції та професійну компетентність, якими повинен опанувати вчитель, тобто володіти (цінностями), знати (предмет), уявляти (діяльність), вміння (навчати). Ми вважаємо правомірним, що розвиток педагога-майстра обумовлений синтезом цінностей, знань, уявлень, вмінь і навичок, які можна кваліфікувати як інваріантні (ними повинен володіти будь-який фахівець) і спеціальні. Тобто, домінантами професійної майстерності вчителя, з нашої точки зору, є: ціннісні відносини дорослої людини (аксіолого-андрологічний компонент), знання предмету (гносеологічний компонент), усвідомлені уявлення і педагогічна техніка (конструктивно-технічний компонент), вміння навчати (праксеологічний компонент).

Основою педагогічної діяльності є конкретні, всебічні та глибокі знання, міцні й стійкі навички та уміння вчителя, які інтегрують психіку фахівця і безпосередньо впливають на зростання його професійності, координуючи психічні процеси (пізнавальні, емоційні, вольові) та психічні властивості (спрямованість, характер, здібності, темперамент), тобто безпосередньо впливаючи на його психічний стан і спонукаючи до саморозвитку й самореалізації.

Отже, професійне зростання учителя з нашої точки зору, не слід розглядати лише з кількісного боку, розвиток полягає передусім у якісних змінах психічної діяльності фахівця, у її переходах від нижчих шаблів до вищих, у виникненні нових рис пам'яті, сприймання, уявлення, мислення, волі, характеру, тобто у формуванні нових якостей акме-педагога.

Поняття «конструктив, конструктивний підхід» в Енциклопедії практичної психології визначається як «дії або реакції, спрямовані на вирішення труднощів, нормалізацію відносин, поліпшення ситуації» [5].

У Словнику української мови (1973 р.) знаходимо наступне висвітлення: «конструктивний – 1. Стос. до конструкції (Радянська космічна ракета являє собою багатоступінчасту ракету, яка має високі конструктивні якості); 2. Який може бути основою чого-небудь (Конструктивна думка) [13, с. 266].

«Конструктивізм (лат. *constructio* – побудова)» в електронному носії «Вікіпедія» тлумачиться як «авангардистський метод (стиль, напрям), що виник на початку ХХ ст. і виявив тенденції раціоналізації» [6].

Моїсеєва М., стверджує, що «конструктивізм – це теорія генезису знань про речі, генетична теорія пізнання. Для конструктивізму знання є не образом зовнішньої реальності, а функцією пізнавального процесу. Знання створюються індивідом через його взаємодію з навколишнім світом» [4, с. 36].

Отже, ми розуміємо поняття «конструктивізм» як визначення фахівцем особистої траєкторії професійного зростання за критеріями: усвідомлення професійних інтересів, доцільність, економність, лаконічність формотворних засобів досягнення рівня педагогічної діяльності акме-вчителя.

З точки зору Дж. Брунера, «людина є не пасивним реципієнтом інформації, вона активно одержує знання, які приєднує до раніше одержаних та перетворює їх, відтворюючи нові знання» [1, с. 239].

Спираючись на О. Морева, ми вважаємо, що вчитель, котрий володіє конструктивними вміннями, здатний активно і незалежно мислити, вміє творчо вирішувати професійні завдання, шукати нову інформацію, нові варіанти розв'язання різних виробничих ситуацій, спроможна в подальшому працювати на високому рівні, навчаючи й виховуючи молодь, яка відповідає запитам українського соціуму [10, с. 5].

На нашу думку, конструктивний компонент професійної майстерності вчителя у значній мірі відображено у синергетичній моделі освіти або парадигми самореалізації особистості Д. Мансфельда, принципи якої передбачають: «визначення першорядності процесу пізнання (знаходження кожним істини), залучення учня до процесу пошуку (особливого значення набуває індивідуальне, суб'єктивне знання, яке має автора); орієнтація на процес навчання (важливі не тільки результати, а й процес їх досягнення); тривимірне навчання (широкий світогляд, глибина знань, постійне їх становлення); учні як продукт власної діяльності (розширюючи коло своїх інтересів, розвиваючи свої здібності та характер, допомагаючи іншим робити те саме) та ін.» [2, с. 3].

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, конструктивним компонентом структури професійної майстерності вчителя, з нашої точки зору, можна визначити певну полівалентність дій освітянина, що базуються на доцільності, економності, лаконічності формотворних засобів, а саме: здатність педагога забезпечувати успішну реалізацію

тактичних цілей – структурування матеріалу предмету, підбір конкретного змісту для окремих його розділів, вибір раціональних методів і форм проведення уроків; розумову діяльність – вміння фахівця організувати активний пізнавальний процес, в якому педагог відбирає і переробляє інформацію, будує нові знання, висуває нові ідеї, погляди, що виходять за межі раніше одержаних фактів і усвідомлених понять, апробує гіпотези, приймає рішення, спираючись на власні думки, власне бачення проблеми та особисті знання-уміння-навички, які є засобом його самореалізації у навчальній, виховній, та науково-дослідної діяльності у формі проектувальних або особистісних конструктивних умінь.

Перспективи подальших досліджень. Наукові розвідки щодо визначення акмеологічного резерву модернізації вітчизняної системи освіти, на нашу думку, можна спрямовувати на дослідження змістового та технологічного апарату аксіолого-андрологічного, гносеологічного, технічного та праксеологічного компонентів розвитку професійної майстерності вчителя в системі післядипломної освіти.

Список літератури

- 1.Брунер Дж. Психология познания / Дж. Брунер. – М. : Педагогика, 1977. – 239 с.
- 2.Житник Б. Основи сучасного навчання // Завуч. – 2002. – № 1 (15). – С. 1-8.
- 3.Зазуліна Л.В. Концептуальні засади вдосконалення професіоналізму педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти / Л.В. Зазуліна // Психолого-педагогічні засади діяльності фахівця: історія, теорія, практика : матеріали міжнародної науково-практичної веб-конференції (15-16 травня 2013 року, м. Херсон) / За ред. В.В. Кузьменка, І.Я. Жорової, І.В. Воскової, В.С. Мусієнко. – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2013. – 284 с., С.77-81.
- 4.Интернет-обучение: технологии педагогического дизайна / Под ред. М.В. Моисеевой. – М. : Издательский дом «Камерон», 2004. – 216 с.
- 5.Конструктив // Психологос : энциклопедия практической психологии. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.psychologos.ru/articles/view/konstruktiv>.
- 6.Конструктивізм / Вікіпедія. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Конструктивізм>.
- 7.Кремень В. Підготовка вчителя в умовах переходу загальноосвітньої школи на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання // Вища школа. – К., 2003. – № 1. – С.3-11.
- 8.Кузьмина Н. В. Основы вузовской педагогики: учебное пособие / Н. В. Кузьмина. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1972. – 311 с.
- 9.Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М. : Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. – 312 с.
- 10.Морев О.О. Управління розвитком конструктивних умінь молоді у процесі трудової діяльності: Монографія. – Херсон: Айлант, 2007. – 168 с.
- 11.Ожегов С. И. и Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова ; РАН, Ин-т русского языка им. В. В. Виноградова. – 4-е изд., доп. – М. : ИТИ Технологии, 2003. – 944 с.

12. Педагогическая энциклопедия. – Т. 2. Ж – Мясищев. – М. : Изд-во «Сов. энциклопедия», 1965. – 911 с.

13. Словник української мови в 11-ти томах / [уклад. В. Винник, В. Градова та ін.]. – Т. IV – К. : Наук. думка, 1973. – 830 с.

14. Соловьев И.О. Развитие профессионала в акмеологической среде: Автореф. дис. ... докт. психол. наук: 19.00.13 / ФГОУ «Российская академ. Нар. хоз-ва и гос. службы» при Президенте Российской Федерации. – Москва, 2011. – 60 с.

15. Шакуров Р. Х. Творческий рост педагога / Р.Х. Шакуров. – М. : Знание, 1985. – 167 с.

В статье рассматривается содержательный аспект конструктивного компонента профессионального мастерства учителя, который обеспечивается определенной поливалентностью действий педагога. Автором определены некоторые составляющие указанной образовательной конструкции, открывающие возможности повышения уровня ее сформированности и способствующие дальнейшему развитию рефлексивного осмысления специалиста личной профессиональной деятельности, себя и окружающего мира, нестандартного мышления, детерминированных динамическими процессами современного социума и имеющих важное значение для полноценной жизнедеятельности современного специалиста.

Конструктив, конструктивизм, интегративный феномен, синергетическая модель образования, парадигма самореализации личности, конструктивный компонент профессионального мастерства учителя.

The article examines definite psychological, pedagogical and methodological literature, analyzes and generalizes received information in the direction of essence got information of determination of essence of content aspect of constructive component of professional skills of teacher for possibility of further development of mentioned event as objective necessity of educational practice for professional growth of a specialist of high level. It is determined that project-based component of structure of professional skills of teacher, from the point of view of author, a multivalency action educator based on expediency, economy, brevity shaping tools, such as: the ability of pedagogue to guarantee successful realization of tactical aims structural division of material of subject, selection of concrete content for its separate units, choice of rational methodologies and forms of carrying out of lessons, intellectual activity, ability of specialist to organize active cognitive process, where pedagogue chooses and transforms information, builds new knowledge, creates new ideas, views, that rest upon facts and notions and exceed limits of received facts notions, offers hypotheses, own vision of problem and individual knowledge-skills-habits that are mean of his (her) self-realization in educational, upbringing, scientific and research activity in the form of project and individual constructive abilities.

Constructive, constructivity, integrative phenomenon, synergetic model of education, paradigm of self-realization of individuality, constructive component of professional skills of teacher.